

УДК 140.8(091):60

DOI <https://doi.org/10.32782/apfs.v039.2022.16>

О. Ю. Чурсінова

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8197-8638>

кандидат філософських наук, доцент,

доцент кафедри філософії

Національного університету «Львівська політехніка»

КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ ФІЛОСОФІЇ ТЕХНІКИ М. БЕРДЯЄВА І Ж. БОДРІЙЯРА

Питання про техніку
стало питанням про долю людини
і долю культури.

М. Бердяєв

Високотехнічна машина –
це відкрита структура, і, взяті як ціле,
такі відкриті машини передбачають
наявність людини, свого живого
організатора і інтерпретатора
Ж. Бодрійяр

Постановка проблеми. Техніка відіграє все більшу роль у розвитку культури, поступі людства. Спостерігається безпрецедентне втручання машин у життя людини і суспільства, що має чимало негативних наслідків. Дослідження різноманітних аспектів технізації відбувається в межах гуманітарних наук, в тому числі філософії. Серед мислителів, глибоко стурбованих неоднозначністю результатів техніко-технологічної діяльності людей, безперечно, є вітчизняний філософ М. Бердяєв і один з найбільш відомих сучасних західних мислителів, гуру постмодернізму Ж. Бодрійяр. Порівняння їх ідей в ділянці філософії техніки постає актуальним, оскільки дозволяє виявляти нові сторони окресленої проблематики.

Аналіз досліджень і публікацій. Дослідження філософських ідей М. Бердяєва щодо техніки було предметом аналізу в працях українських авторів, а саме, О. Білянської, М. Чурсіна, І. Сілютиної, Г. Коротіча, В. Калюжного, І. Подоляка, Г. Щигельської, В. Галини та ін. [3, 15, 11, 10, 14, 9], які визнавали глибину і прогностичність його ідей. Значною є рефлексія щодо робіт Ж. Бодрійяра, присвячених техніці [8, 12, 13, 16].

Метою даної статті є осмислення проблем взаємозв'язку раціонального та ірраціонального, живого і штучного, свободи і залежності (рабства), мети і засобів діяльності, духовного і матеріального, культури і цивілізації тощо, які набули гострої актуальності через тотальну технізацію життя людини і суспільства, в контексті порівняльного аналізу концепцій М. Бердяєва і Ж. Бодрійяра.

Виклад основного матеріалу. Вражаючими є досягнення сучасного техніко-технологічного

поступу, машини проникають у повсякденне життя людей все щільніше і масштабніше. Не дивно, що видатний київський філософ М. Бердяєв і яскравий представник французького постмодернізму обидва приділяють значну увагу проблемі техніки, її ролі в житті людини і суспільства. М. Бердяєв міркував над цими питаннями у ряді робіт [1, 2], серед яких особливо виділяється стаття «Людина і машина» [2]. Великою є кількість праць Ж. Бодрійяра, присвячених техніці [4, 5, 6, 7]. Його вважають одним з найбільш глибоких і оригінальних спеціалістів у цій галузі гуманітарних досліджень. Здійснюючи порівняння думок цих філософів, можна краще осмислити феномен технізації та сприяти послабленню породжуваних ним небезпек.

М. Бердяєв визнає величезну роль техніки у розвитку культури, у прогресі людства і навіть вважає, що ставлення сучасної людини до техніки нагадує релігію, яка нині насправді поширена в сучасних спільнотах. «Єдиною сильною вірою сучасної цивілізованої людини, – зазначає М. Бердяєв, – лишається віра в техніку, в її міць і її безконечний розвиток. Техніка є останньою любов'ю людини» [1]. Філософ не відчував страху перед майбутнім, яке бачить щільно пов'язаним з технічною складовою, його роздумам властиві загалом оптимістичні очікування від нових технічних досягнень для прогресивного розвитку світу.

Водночас мислитель відзначає неоднозначність, амбівалентність техніки стосовно подальшого технічного поступу. Він формує основний, на його думку, парадокс стосовно співвідношення техніки як осереддя цивілізаційного (матеріального) розвитку людства і культурою (сутністю якої є духовне). Без техніки неможлива культура, адже виникнення культури щільно пов'язане з технікою. Водночас вступ людства в технічну епоху і остаточна перемога техніки прирікають людину на загибель. Виділяючи в культурі два елементи – природничо-органічний і технічний, філософ підкреслює, що перемога технічного елемента над органічним істотно змінює культуру, вона вже припиняє бути культурою, стає чимось іншим.

Ж. Бодрійяр також зазначає тісний взаємозв'язок, навіть зрощення усіх ділянок життя

людини і суспільства з технікою в контексті сучасної цивілізації. Французький філософ відзначає: «...Структури індивіда і суспільства пов'язані з техніко-функціональними особливостями ледь не універсальним законом» [6, с. 123]. Проте його оцінки цієї ситуації далекі від оптимізму. Цілий ряд термінів, епітетів, якими він наділяє техніку і насичене нею життя людини і суспільства, мають негативні конотації: «ожирілі структури», «матриця структурного ожиріння», «некорисний протез», «безшлюбність машин» та ін.

Розглянемо позиції обох мислителів, окреслимо їх подібність, а також відмінності в їх міркуваннях щодо техніки та її проявів у просторі сучасної цивілізації.

Як М. Бердяєв, так і Ж. Бодрійяр в осмисленні ролі техніки в житті людини і суспільства використовують категорії *раціонального* та *ірраціонального*. Людина, створюючи техніку, як зазначає вітчизняний філософ, заміняє органічне, ірраціональне неорганічним, раціональним. Проте ця заміна парадоксально породжує ірраціональні наслідки. Наводиться приклад промисловості, галузі, завдяки якій передбачалося значне покращення людського життя через впровадження машинного виробництва, однак очевидними виявилися незаплановані (нераціональні) побічні ефекти – знедолення, бідність, безробіття. Усе це, безперечно, ірраціональні наслідки, протилежні позитивним очікуванням від впровадження машин. Також розглядається і такий аспект. Техніку створює людина, суб'єкт, організм, наділений духом. Суб'єкт створює машину, але сам не може бути перетворений на машину. Машина ж прагне перетворити свого творця на машину, оволодіти людським духом. Дух же не може перетворитися на машину, він не піддається повній технізації, в ньому завжди лишається ірраціональне начало. Відбувається боротьба духа і техніки, яка «хоче оволодіти духом і раціоналізувати його, перетворити на автомат, поневолити його» [1]. Дух завжди зберігає ірраціональне підґрунтя.

Ж. Бодрійяр також своєрідно аналізує взаємозв'язок раціонального та ірраціонального стосовно проблеми техніки. Він визначає суперечність у розумінні людиною технічної досконалості і наслідками беззастережного вдосконалення техніки. Підвищення ролі автоматизації як насичення технічного пристрою другорядними функціями поза необхідними елементами відповідає бажанню людини, щоб усе працювало ніби саме собою, а машина виконувала свої функції при мінімальних зусиллях людини. Це бажання формальної досконалості ірраціональне, воно створює «матеріальну перепону на шляху відкритого структурування наших технічних засобів і потреб» [6, с. 123]. Тому корисне, на перший

погляд, для людини прагнення за допомогою техніки звести до мінімуму свої зусилля перетворюється на свою протилежність, стає не тільки некорисним, але неочікуваним (ірраціональним), небажаним, загрозливим для природи і людства.

Діалектика раціонального та ірраціонального прослідковується також в інших міркуваннях Ж. Бодрійяра. Аналізуючи кризовий стан технічного розвитку сучасної західної цивілізації, філософ намагається виділити клітинку, через яку відбуваються руйнівні процеси. Це структурна одиниця, замкнена чарунка, вона має «можливість ділитися, множитися до безконечності, займати практично весь простір тільки собою, монополізувати всю інформацію тільки для себе...» [7, с. 37]. Безконтрольне, ірраціональне розмноження, подібне до раку, цілком стосується технічних пристроїв, створених на раціональних основах. Будучи яскравим виразом і результатом діяльності розуму, цей процес стрімко йде у бік небажаних, ірраціональних наслідків як у ділянці техніки, так і стосовно самої соціальної системи, всієї культури. Чим успішніший техніко-технологічний поступ, тим інтенсивніше відбувається знецінення здобутків цивілізації та її занепад.

Отже, обидва мислителі констатують, що розвиток техніки, виникаючи на засадах розуму, насправді веде до результатів, протилежних до очікуваних, тобто доволі ірраціональних. В межах процесів технічної раціоналізації людину заміняють машиною, органічне (ірраціональне) новим раціональним, сконструйованим самою людиною, однак це породжує небувалі ірраціональні наслідки і в техніці, яка вислизає з-під контролю людини, і в соціальному житті загалом.

За М. Бердяєвим, техніка все більше змінює *взаємозв'язки людини і природи*. Органічна природа через втручання техніки перетворюється на антропоморфну природу, створену за допомогою людини. Вона вже не результат еволюції, органічного саморозвитку, а є наслідком творчої активності та винахідливості людини. Філософ протиставляє поняття «*організм*» і «*організація*». Сучасний світ, в якому панує техніка – це організаційний процес, конструювання. Органічний розвиток веде до органічних процесів, де тілесне і нематеріальне становлять цілісність. Техніка утворює нову дійсність, в якій тіла не органічні, не живі, а сконструйовані, організовані, складені. Техніка означає розрив духовного і плотського, проривання духа у природу, втручання духа у стихійні процеси.

М. Бердяєв констатує, що перестороги щодо техніки, страх перед технікою, очікування загрози від неї для людини і людства спостерігалися неодноразово в історії культури. Він вказує на негативне ставлення представників романтизму до розвитку техніки, що пояснюється спогадами

людства про втрачений рай, прагненням повернутися до нього. Повернення до природи, до органічності, до цілісності мислитель окреслює як вічний мотив у культурній самосвідомості людства.

Ж. Бодрійяр також розглядає проблему живого (органічного) і технічного, яке являє собою штучне втручання в живе. Коли йдеться про техніку, то, як зауважує французький філософ, «усі структури вивернуті назовні, виставлені напоказ, усі діяння стають зримими ... від неймовірного сплетіння телефонних мереж і ліній наземної передачі електроенергії (усі мережі перебувають на поверхні) аж до конкретної демультіплікації всіх тілесних функцій» [7, с. 39]. Сучасна техніка націлена на знищення живого і в такий спосіб веде людство до невтішного фіналу. Перенасичення діяльності людини технічними засобами, переплетення живого і штучного, все більше втручання штучного у живе породжують загрозу омертвіння живого і знищення людства завдяки хибному шляху, який обрали люди у своїй технічній діяльності. Філософ порівнює технічні мережі з раком, з метастатичною формою смерті. Сучасні інформаційні системи, подібно до ракових клітин, здатні безконечно множитися, вони, «антицинують мертвий смисл у сигніфікації живого, таким чином, ... продукують смисл як надлишок, некорисний протез» [7, с. 43]. Уся діяльність сучасного суспільства обплутана технічними виробами, інформаційними мережами. Цю розбухлу структуру Ж. Бодрійяр визначає як матрицю «всіх форм структурного ожиріння» [7, с. 37].

У зв'язку зі стрімким поступом техніки гостро постає проблема *свободи людини*. М. Бердяєв вважає, що техніка, прагнучи опанувати духом і раціоналізувати його, загрожує перетворити людину на автомат, поневолити його. Виникає небезпека втрати свободи, починається нова залежність людини, залежність технічно-машинна.

М. Бердяєв, вважає, що позиція, коли техніка стає метою, а не засобом, веде до зменшення і згасання духовності. Духовні феномени за своєю суттю гомогенні, а техніка гетерогенна. Якщо людина не просто користується технікою, а надає їй вищих смислів, тоді смисли втрачають свою цілісність, вищість, розпорошуються. Духовність розчиняється у матеріальному, людина втрачає своє керівне становище у соціумі. «З цим, – на думку мислителя, – пов'язана рокова роль панування техніки в людському житті» [2].

М. Бердяєв – християнський мислитель. Його міркування про техніку супроводжується асоціаціями зі Святого Письма. Техніка в її сучасному стані порівнюється з біблійною ситуацією непослуду людини Богові, коли творіння повстає проти Творця. Така ситуація повторюється в усій людській історії. Ось і тепер творіння людини – техніка – виривається з-під влади людини, її творця.

«Прометеївський дух людини, – відзначає філософ, – не в змозі оволодіти створеною ним технікою, впоратися із розкутими, небувалими енергіями» [2]. Проте техніка не просто втікає з-під контролю, а прагне відібрати в людини її свободу, контролювати самого свого творця.

Ж. Бодрійяр у питаннях залежності людини від техніки і її свободи застосовує ряд понять: «віртуальний примус», «кінець антропології», «помутніння розуму» тощо. Хід його міркувань можна коротко окреслити в такий спосіб. У сучасному віртуальному просторі все повинно пройти через техніку. Немає вже діяння чи якоїсь події, що не переломлювалася би через екран чи якийсь інший технічний пристрій. Це віртуальний примус до потенційного існування, це вимога фіксації на екранах, всередині програм. Чи лишається людина при цьому свobodною? На це питання Ж. Бодрійяр відповідає негативно. Свободи не існує, адже «немає ані вибору, ані можливості прийняття остаточного рішення» [6, с. 192].

Мислитель відзначає, що будь-яке рішення, пов'язане із мережею, інформацією, екраном, іншим технічним пристроєм є серійним, частковим, фрагментарним, не цілісним. Це не що інше, як лише випадкове поєднання точок. Гіпноз і зачарування цими зображеннями чи голосами відбувається від помутніння розуму чорного ящика. Ми вже не можемо впевнено сказати, чи ми є людиною, чи машиною. І ось тут настає кінець нашої свободі, а також і кінець антропології. Нашу людськість таємно забрали машини і найновіші технології. Колишні, традиційні машини не створювали людині такої невпевненої ситуації, такої подвійності. Працівник завжди лишався певною мірою чужим для машини, відстороненим від неї. Це було дуже цінною перевагою для людини – існування дистанції, в якій було місце свободі. Натомість нові машини, технології, зображення, інтерактивні екрани людину не відчужують, вони зрощені, разом складають «цілісне коло» [6, с. 193].

Ж. Бодрійяр виявляє нову структурність складних технічних виробів, зазначає відмінності між старою, традиційною технікою і новітніми пристроями. В устрої старої традиційної техніки структурно відображувався образ людини, її присутність була очевидною. У сучасних складних пристроях втілюється надлишок структурності. На автоматизовані вироби проєктуються вже не жести, енергія, потреби, тобто тілесний образ людини, зазначає Ж. Бодрійяр, але «самостійність її свідомості, її здатність контролю, її індивідуальність, її поняття про себе» [6, с. 123]. Сучасна автоматика постає як те, що перевершує людську особистість. Автоматикою людина маскує власні структурні слабкості, тобто брак здатності до самозахисту і до впливу зовнішніх обставин.

М. Бердяєв і Ж. Бодрійяр розглядають питання про *співвідношення мети і засобів* стосовно техніки. Український філософ переконаний, що техніка завжди постає знаряддям, засобом, а не метою. Не існує технічних цілей життя, технічними можуть бути лише засоби. Цілі життя перебувають в іншій сфері, в духовній. Насправді засоби доволі часто підміняють цілі життя аж до того, що цілі зовсім зникають зі свідомості людей. А в технічну епоху, вважає філософ, це відбувається у величезних масштабах. У ситуаціях, коли йдеться про діяльність ученого, інженера, техніка може постати метою життя, і тоді вона набуває духовного змісту. Але, на думку М. Бердяєва, «підміна цілей життя технічними засобами може означати зменшення і згасання духа» [2].

Ж. Бодрійяр також міркує в руслі проблематики мети і засобів стосовно техніки. Він розглядає різниці між машиною і людиною. Машини, підкреслює філософ, не мають того надлишку життя, який в людей є джерелом насолоди чи страждання, завдяки якому люди здатні вийти з окреслених меж і наблизитися до мети. Натомість машина ніколи не перевищить власну операцію [6, с. 189].

Інший аспект відмінностей між людьми і машинами стосується особливостей інтелекту і способу життя. Машини є самотніми і безшлюбними. І це впливає на спосіб життя людей. Безшлюбність машин породжує безшлюбність людини. Людина, перебуваючи перед екраном, спостерігає картини насолод, що є віртуальними. Чи йдеться про інтелект, чи про насолоду, ці зображення завжди закачуються через інтерфейс у машину. При цьому метою людини є не інша людина, не живий співбесідник, а світ машини, світ за екраном, Зазеркалля. Сам екран (технічний пристрій), засіб спілкування постає самоціллю [6, с. 190]. В цій комунікації людина все більше переміщується на місце засобу.

Які ж *позитивні можливості* визначають обидва мислителі, щоб запобігти негативним наслідкам тотальної технізації життя індивіда і суспільства?

М. Бердяєв, будучи православним християнським мислителем пов'язує майбутнє людини із духовною ситуацією. Мислитель вказує на відмінність між культурою і технікою як осереддям цивілізації в аспекті зв'язку між різними явищами буття. Так, культура завжди була символічною, насиченою знаками іншого світу, відображенням духовного світу, світу небесного у земних формах. Натомість техніка не символічна, вона є втіленням матеріальних засад світу. Її реальність цілком реалістична, її буття актуальне, вона відриває цей світ від усіх інших світів, зокрема, від світу Божого.

М. Бердяєв зазначає, що коли говорять, що

техніка калічить людину, що машина в усьому винна, це принижує саме людину, її гідність. Не техніка винна у страшній владі машин. Не машина позбавляє людину душі, це зробила сама людина. Величезна гострота питання, що виникає через колосальну владу техніки стрімке падіння у темряву дехристиянізації і дегуманізації. Водночас, на думку філософа, техніка розкриває новий рівень дійсності, ця дійсність є творінням людини, результатом прориву духа в природу, втручання розуму в стихійні процеси. Техніка руйнує старі тіла, створює нові, не органічні, а організовані тіла. Міркуючи про владу техніки над індивідом і суспільством, М. Бердяєв проводить розрізнення між поняттями «душа» і «дух». Дегуманізація значною мірою означає втрату душі. Відповідальність за цю втрату через техніку лежить не на машині. Вихід з цієї ситуації слід шукати не зовні, а всередині. Обмеження влади техніки над людським життям не під силу душі, але є справою духа. Машина може бути могутнім знаряддям людини в її перемозі над владою стихійної природи, але за умови, що людина повинна бути істотою духовною, духовно свobodною. На думку М. Бердяєва, для людини «шлях остаточного звільнення і остаточного здійснення її призначення є шляхом до царства Божого, яке є не лише царство небесне, але і царство перетвореної землі, перетвореного космосу» [2]. Неможливо допустити автономію техніки, надати їй повну свободу дій, вона повинна бути підпорядкована духу и духовним цінностям.

У Ж. Бодрійяра знаходимо міркування про те, завдяки чому можлива дійсна і корисна для людини еволюція техніки. Мислитель не пов'язує вирішення проблеми взаємозв'язку між людиною і машиною з духовністю, з вірою в Бога. Досконалість машин, яка підвищує їх технічність, на його думку, обумовлена не більшим автоматизмом, а певною долею невизначеності, через яку машина стає чутливою до нової інформації. Таку плідну невизначеність створює саме людина. Філософ застосовує поняття відкритої структури, в якій завжди буде місце людині – головному її елементу. Це створює динамізм техніки і подальший розвиток людини як креативного агента і запобіжника омертвінню цивілізації, власному самознищенню. «Робот подібний до раба, – відзначає Ж. Бодрійяр, – він дуже добрий і дуже підступний; він дуже добрий, поки його сила в ланцюгах, і дуже злий, будучи спроможний їх порвати. А тому людина на достатніх підставах непокоється щодо відродження тієї сили, яку вона заковала, вмістила в свій образ» [2, с. 191].

Висновки та перспективи подальших досліджень.

Проведений компаративний аналіз філософських ідей М. Бердяєва і Ж. Бодрійяра засвідчує,

що обидва мислителі відзначають: виникаючи як результат досягнень розумової активності, техніка породжує ірраціональні наслідки, втрату контролю суспільства над стрімким процесом технізації. Як вважають філософи, машини, втручаючись у живі структури, породжують омертвіння живого і загрожують знищенням людства. Істотною, на думку мислителів, є небезпека формування технічно-машинної залежності людини, втрати духовної свободи. Техніка все більше стає не засобом, а метою людської діяльності. В контексті порівняльного дослідження ідей М. Бердяєва і Ж. Бодрійяра автори спираються на понятійний апарат їх робіт, зокрема категорії раціонального та ірраціонального, живого і штучного, організму і організації, свободи і залежності, мети і засобів, духа і душі тощо. В плані вирішення окреслених проблем і запобігання небезпек Ж. Бодрійяра вказує на необхідність створення відкритих технічних структур, центральним агентом яких лишатиметься людина, а М. Бердяєв вважає, що проблему тотальної технізації можна вирішити завдяки наданню пріоритету духовним цінностям, які повинні бути метою розвитку суспільства.

Проблема негативних наслідків технізації житті людини і суспільства набуватиме все більшої актуальності, отже її дослідження різними методами, в тому числі шляхом порівняння концепцій видатних мислителів минулого і сучасності дозволить виробити ефективні стратегії розвитку техніки і контролю над нею з боку людства.

Література

1. Бердяєв М.А. Дух і машина. URL: http://www.krotov.info/library/02_b/berdyayev/1918_15_30.html
2. Бердяєв Н.А. Человек и машина. (Проблема социологии и метафизики техники). Путь. 1933. № 38. С. 3-38.
URL: https://www.gumer.info/bogoslov_Buks/bogoslov/Berd/_ChelMash.php
3. Білянська О. «Машино -. людство» як форма урбанізації у концепції М. Бердяєва. Докса. 2019. 2 (32). С. 81-88.
4. Бодрійяр, Ж. Паролі. Від фрагмента до фрагменту / пер. з фр. М. Сусллова. СПб.: У-Факторія, 2006. 200 с
5. Бодрійяр, Ж. Прозорість зла. М.: Добросвіт, 2009. 387 с.
6. Бодрійяр, Ж. Система речей / пер. з фр. С. Зенкіна. М.: Рудомино, 2001. 212 с.
7. Бодрійяр, Ж. Фатальні стратегії / пер. з фр. А. Качалова. М.: РИПОЛ, 2017. 288 с.
8. Вегеш І. Місце та роль людини у структурі «суспільства споживання» Жана Бодрійяра. № 17. С. 19-25.
9. Галина В.Д. Н. Бердяєв: від технократизму культури до пневмоцентризму. Культура народів Причорномор'я. 2007. № 106. С. 133-135.
10. Калюжный В. Світи Миколая Бердяєва. Харків: Фолио, 2003. 620 с.
11. Коротіч Г. Проблема духовності в творчості М.О. Бердяєва. Вісник Дон.НУЕТ. 2013. № 2 (58). С. 85-95
12. Коханевич О. Симулятивна природа телевізійного простору. Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Філософська антропологія та філософія культури. № 16. 2014. С. 8-32.
13. Мельник В.П., Рижак Л.В. Технонаука: постлюдина та відповідальність за майбутнє. Наукові праці. Філософія. Т. 300 № 288.2017. С. 84-90.
14. Подоляк І., Г. Щигельська Г. Людиновимірність феномену техніки у філософії М. Бердяєва. URL: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/123456789/18510/2/Mig_nauk_conf_2016_Podoliak_I-Human_measurements_of_technology_34-35.pdf (дата звернення 01.01.2016)
15. Чурсін М.; Сілютіна І. Про роль культури у використанні інформаційної техніки й технологій у вищій школі. Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. № 3.2018. С. 116-119
16. Chursinova O., Povtoreva S., Zhorniak N. The Use of Structural Methodology in Postmodern Concepts of Technology. *Filosofija. Sociologia*. 2021. 32 (3). P. 203-211.

Анотація

Чурсінова О. Ю. Компаративний аналіз філософії техніки М. Бердяєва і Ж. Бодрійяра. – Стаття.

Внаслідок компаративного аналізу філософських ідей М. Бердяєва і Ж. Бодрійяра стосовно техніки автори статті зазначають, що обидва мислителі погоджуються в тому, що, виникаючи на засадах розуму, розвиток техніки породжує ірраціональні наслідки, втрату контролю суспільства над стрімким процесом технізації. Техніка, як вважають М. Бердяєв і Ж. Бодрійяр, втручаючись у живі структури, породжує омертвіння живого і загрожує знищенням людства. Істотною, на думку філософів, є небезпека формування технічно-машинної залежності людини, втрати духовної свободи. Техніка все більше стає не засобом, а метою людської діяльності. В контексті порівняльного дослідження ідей зазначених мислителів автори спираються на понятійний апарат їх робіт, зокрема категорії раціонального та ірраціонального, живого і штучного, організму і організації, свободи і залежності, мети і засобів, духа і душі тощо. В плані вирішення окреслених проблем Ж. Бодрійяра вказує на необхідність створення відкритих технічних структур, центральним агентом яких лишатиметься людина, а М. Бердяєв вважає, що проблему тотальної технізації можна вирішити завдяки наданню пріоритету духовним цінностям, які повинні бути метою розвитку суспільства.

Автори проводять порівняльний аналіз позицій М. Бердяєва і Ж. Бодрійяра стосовно техніки і її ролі у житті людини і суспільства. Зазначається, що хоч ці мислителі створюють власні варіанти філософії техніки, їх позиції значною мірою співпадають. Порівняння здійснюється із застосуванням філософських категорій «раціональне та ірраціональне», «живе і штучне», «організм і «організація», «свобода і залежність (рабство)», «мета і засіб», «дух і душа». Підкреслюється, що обидва мислителі погоджуються в тому,

що розвиток техніки, виникаючи на засадах розуму, породжує небувалі ірраціональні наслідки; людина все менше здатна контролювати технізацію суспільства. Подібними є позиції М. Бердяєва і Ж. Бодрійєра стосовно живого і штучного в контексті стрімкої технізації світу. Техніка, на думку М. Бердяєва, утворює нову дійсність, в якій тіла не органічні, не живі, а сконструйовані, організовані. Ж. Бодрійєр підкреслюючи, що технічне втручання штучного у живе породжує загрозу омертвіння живого і знищення людства, образно називає сучасні технічні засоби ожирілими структурами. Доводиться, що в працях обох філософів проводиться ідея небезпеки поневолення людини технікою, втрати духовної свободи, формування технічно-машинної залежності людини. В контексті діалектики мети і засобів відзначається співзвучності ідей мислителів: техніка все більше стає не засобом, а метою людської діяльності. Однак підміна життєвих цілей засобами техніки призводить до згасання духа, втрати свободи, все більшого занурення людини у в'язницю залежності. Для подальшого розвитку людства, збереження досягнень культури обидва мислителі приходять до висновку, що людина не повинна усуватися від відповідальності і перекладати її на техніку, не має допустити автономію техніки і тим самим надати їй повну свободу дій. Ж. Бодрійєр наголошує на створенні відкритих технічних структур, центральним агентом яких лишатиметься людина, а М. Бердяєв наголошує, що проблему тотальної технізації можна вирішити завдяки духу і духовним цінностям, які повинні лишатися метою і головною інстанцією у поступі людства.

Ключові слова: дух, душа, живе, залежність, засоби, машина, мета, ірраціональне, організм, організація, раціональне, свобода, техніка, штучне.

Summary

Chursinova O. Yu. Comparative analysis of M. Berdyaev and J. Baudrillard technology philosophy. – Article.

As a result of a comparative analysis of the philosophical ideas of M. Berdyaev and J. Baudrillard regarding technology, the authors of the article note that both thinkers agree that, arising on the basis of reason, the development of technology generates irrational consequences, the loss of control of society over the rapid process of mechanization. According to M. Berdyaev and J. Baudrillard technology by interfering with living structures causes death to the living and threatens the destruction of humanity. According to the philosophers, the danger of formation the technical-machine dependence of a human, loss of spiritual freedom, is significant. Technology is increasingly becoming not a means but the goal of human activity. In the context of a comparative study of the philosophers' ideas, the authors rely on the conceptual apparatus of their works, in particular on the

categories of rational and irrational, living and artificial, organism and organization, freedom and dependence, goals and means, spirit and soul, etc. In terms of solving the outlined problems, J. Baudrillard points to the need to create open technical structures, where a human remains its central agent, and M. Berdyaev believes that the problem of total mechanization can be solved by giving priority to spiritual values, which should be the goal of the society development.

The authors conduct a comparative analysis of the positions of M. Berdyaev and J. Baudrillard regarding technology and its role in human life and society. It is noted that although these thinkers create their own versions of the philosophy of technology, their positions largely coincide. The comparison is made using the philosophical categories «rational and irrational», «living and artificial», «organism» and «organization», «freedom and dependence» (slavery), «goal and means», «spirit and soul». It is emphasized that both thinkers agree that the development of technology, arising on the basis of reason, generates unprecedented irrational consequences; man is less and less able to control the mechanization of society. Similar are the positions of M. Berdyaev and J. Baudrillard regarding the living and the artificial in the context of rapid mechanization of the world. Technology, according to M. Berdyaev, creates a new reality in which bodies are not organic, not alive, but constructed and organized. J. Baudrillard, emphasizing that technical intervention of the artificial in the living creates the threat of death of the living and the destruction of humanity, figuratively calls modern technical means obese structures. It is proved that in the writings of both philosophers, the idea of danger of enslaving a person by technology, loss of spiritual freedom, formation of technical-machine dependence of a person is carried out. In the context of the dialectics of goals and means, the consonance of the ideas of thinkers is noted: technology increasingly becomes not a means, but the goal of human activity. However, the replacement of life goals by means of technology leads to the fading of the spirit, the loss of freedom, and the deeper immersion of a person in the prison of addiction. For the further development of humanity and the preservation of cultural achievements, both thinkers come to the conclusion that a human should not be released from responsibility and should not transfer it to technology, allow the autonomy of technology and give it complete freedom of action. J. Baudrillard emphasizes the creation of open technical structures with a human as its central agent, and M. Berdyaev emphasizes that the problem of total mechanization can be solved due to the spirit and spiritual values, which should remain the goal and the main institution in the progress of humanity.

Key words: spirit, soul, living, dependence, means, machine, goal, irrational, organism, organization, rational, freedom, technique, artificial.